

DOI: 10.59560/18291155-2026.3-231

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՆԻԿՈՂՈՍՅԱՆ
Եվրոպական համալսարանի
իրավագիտության ֆակուլտետի հայցորդ,
Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայություն

ԱՆՁԻ ՀԱՆՁՆՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ամփոփագիր

Հոդվածում ուսումնասիրվում է անձի հանձնման իրավական հիմքերի առկայության և հանձնման սահմանադրական թույլատրելիության հարաբերակցության խնդիրը: Հետազոտության նպատակը պարզելն է, թե որքանով կարող է միջազգային պայմանագրից կամ փոխադարձությունից բխող հանձնման հնարավորությունը համարվել բավարար՝ անձի փաստացի փոխանցումը թույլատրելու համար: Վերլուծվում են ՀՀ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածը, «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» օրենքի գործող կարգավորումները, «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիան և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի առանցքային նախադեպերը: Հոդվածի մեթոդաբանական հիմքն են նորմատիվ, համեմատական և նախադեպային վերլուծությունը, ինչպես նաև իրավական կարգավորումների համակարգային մեկնաբանությունը: Հիմնավորվում է, որ հանձնման իրավական հիմքը և հանձնման սահմանադրական թույլատրելիությունը նույնական կատեգորիաներ չեն. առաջինը որոշում է պետությունների համագործակցության հնարավորությունը, իսկ երկրորդը՝ այդ հնարավորության իրականացման թույլատրելի սահմանները կոնկրետ անձի նկատմամբ: Առաջարկվում է հանձնման որոշումների գնահատման եռաստիճան մոտեցում՝ իրավական հիմքի ստուգում, անձնավորված վտանգների գնահատում և պաշտպանության ընթացակարգային արդյունավետության ապահովում: Առանձին ուշադրություն է դարձվում դիվանագիտական երաշխիքների ապացուցողական արժեքին և որոշումների դատական վերանայմանը: Եզրակացվում է, որ հիմնարար իրավունքների իրական պաշտպանության համար անհրաժեշտ է որոշման պատճառաբանության միասնական չափանիշների ձևավորում: Հոդվածի արդյունքները չեն նույնացվում օրենքով արդեն նախատեսված երաշխիքների հետ. ներկայացվում են դրանց կիրառման միասնականացմանն ուղղված մեկնաբանական

և օրենսդրական առաջարկություններ՝ հատուկ ընդգծելով դատական վերանայման առարկայի հստակեցումը:

Հիմնաբառեր. անձի հանձնում, սահմանադրական երաշխիքներ, իրական վտանգ, դիվանագիտական երաշխիքներ, դատական վերահսկողություն:

Ներածություն

Միջազգային քրեաիրավական համագործակցությունը կոչված է կանխելու, որ անձը քրեական հետապնդումից կամ դատավճռի կատարումից խուսափի՝ հայտնվելով մեկ այլ պետությունում: Սակայն հանձնումն ընդամենը միջպետական հարցման կատարման տեխնիկական ընթացակարգ չէ[1]: Դրա արդյունքում անձն անցնում է մեկ այլ պետության իրավազորության ներքո, ինչը կարող է ազդեցություն ունենալ նրա ազատության, անվտանգության և դատական պաշտպանության վրա: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է տարանջատել հանձնման իրավական հիմքի առկայությունը և տվյալ անձի նկատմամբ հանձնման սահմանադրական թույլատրելիությունը: Այս հարցերը հատկապես սրվում են, երբ անձը վկայակոչում է խոշտանգման կամ այլ արգելված վերաբերմունքի իրական սպառնալիք:

Հետազոտության նպատակն է ՀՀ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի, «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի և ՄԻԵԴ նախադեպային իրավունքի համադրությամբ բացահայտել իրավական հիմքի ու սահմանադրական թույլատրելիության հարաբերակցությունը: Խնդիրներն են՝ ա) սահմանազատել հանձնման պարտավորությունն ու սահմանադրական արգելքները, բ) վերլուծել ընդունող պետությունում վտանգների և երաշխիքների գնահատման չափանիշները, գ) գնահատել հանձնման որոշումների դատական վերանայման բովանդակությունը, դ) առաջարկել օրենքի կիրառման որոշակիությունն ուժեղացնող մեթոդաբանական և օրենսդրական լուծում: Կիրառվել են իրավական նորմերի համակարգային, համեմատական և նախադեպային վերլուծության մեթոդները[2]:

Անձի հանձնումը (էքստրադիցիան) պետությունների միջև քրեական գործերով համագործակցության հատուկ ձև է, որով մի պետությունում գտնվող անձը համապատասխան հիմքերի առկայությամբ փոխանցվում է մյուս պետությանը՝ քրեական հետապնդման կամ դատավճռի կատարման նպատակով: Այն պետք է տարբերակել ապացույցների ստացման և քրեական վարույթի փոխանցման այլ ընթացակարգերից, որովհետև հանձնման դեպքում անմիջապես փոխվում է անձի

[1] Հմմտ. **Bassiouni M.C.** International Extradition: United States Law and Practice. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2014, գլուխ I, էջ 1–60 (հանձնման միջպետական և անհատական-իրավական բաղադրիչները):

[2] ՀՀ Սահմանադրություն, 05.07.1995 թ. (2015 թ. փոփոխություններով), հոդվ. 55: Պաշտոնական բնագիր՝ https://www.concourt.am/normative-legal-bases/constitution-of-ra

փաստացի իրավազորական միջավայրը: ՀՀ օրենքի 1-ին և 6-րդ հոդվածներն այս ինստիտուտին տալիս են ինքնուրույն կարգավորում[1]:

«Հանձնման մասին» 1957 թվականի եվրոպական կոնվենցիայի 1-ին հոդվածը սահմանում է հանձնման միջազգային պարտավորությունը՝ պայմանագրով նախատեսված պայմանների շրջանակում: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի բացառությունները փաստում են, որ համագործակցությունը չի իրականացվում ցանկացած գնով. հանձնման նպատակն ինքնին չի վերացնում անհատի նկատմամբ պաշտպանության որոշակի սահմանները[2]:

Մասնագիտական գրականության մեջ էքստրադիցիան դիտարկվում է միջազգային համագործակցության և անհատի իրավունքների հատման ոլորտում: Մ. Չ. Բասիունին քննարկում է դրա պայմանագրային, փոխադարձության և ներպետական հիմքերը, սակայն պետության համագործակցության իրավասությունը պետք է վերլուծվի անհատի պաշտպանության երաշխիքների հետ համատեղ[3]:

ՀՀ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածը նախատեսում է երկու ինքնուրույն երաշխիք. առաջին մասը յուրաքանչյուր անձի համար արգելում է հանձնումը կամ արտաքսումը, երբ առկա է մահապատժի, խոշտանգման կամ այլ արգելված վերաբերմունքի իրական սպառնալիք, իսկ երկրորդ մասը վերաբերում է ՀՀ քաղաքացու հանձնման ընդհանուր արգելքին՝ բացառությամբ վավերացված միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի: Այս տարբերակումը կարևոր է, քանի որ քաղաքացիության հիմքով բացառությունը չի վերացնում 55-րդ հոդվածի առաջին մասի համընդհանուր պաշտպանությունը: «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» օրենքի 33-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նույնպես նախատեսում է հանձնումը մերժելու հիմքեր, այդ թվում՝ լուրջ վտանգ՝ խոշտանգման կամ անմարդկային վերաբերմունքի առնչությամբ[4]:

Քաղաքացիության կարգավիճակն անձի հանձնման թույլատրելիությունը որոշող ինքնուրույն հանգամանք է[5]: Եթե վիճարկվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի լինելը, անհրաժեշտ է պարզել քաղաքացիության ձեռքբերման հիմքերը,

[1] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, 15.11.2024 թ., ՀՕ-464-Ն, հոդվ. 6, մաս 1, կետ 6 (գործող խմբագրություն): ՀՀ իրավական տեղեկատվական համակարգ (ARLIS)՝ https://www.arlis.am/hy/acts/230452

[2] «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիա, Փարիզ, 13.12.1957 թ., ETS No. 024, հոդվ. 1 և 3: Եվրոպայի խորհրդի պայմանագրերի գրասենյակ՝ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=024

[3] **Bassiouni M.C.** International Extradition: United States Law and Practice. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2014, գլուխ I՝ «The Legal Framework of Extradition in International Law and Practice», էջ 1–60. DOI: 10.1093/law/9780199917891.003.0001:

[4] ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55, մասեր 1 և 2: «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 33, մաս 2, կետ 2:

[5] ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55, մաս 2: Տե՛ս նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 07.02.2025 թ. որոշումը, քրեական գործ թիվ 21/32-559-23, կետեր 17–21:

համապատասխան ժամանակահատվածում գործող օրենսդրությունը և դրա կիրառման համար էական փաստերը: Քաղաքացիություն հաստատող փաստաթղթի բացակայությունը չի փոխարինում իրավական գնահատմանը, ինչպես և փաստաթղթի առկայությունը չի վերացնում դրա իրավական հիմքերի ստուգման անհրաժեշտությունը[1]:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2025 թվականի փետրվարի 7-ի՝ թիվ 21/32-55923 գործով որոշումը տվյալ խնդրի գործնական օրինակ է: Էմիլ Թորոսյանի հանձնման վերաբերյալ գործով բողոքաբերը պնդել էր, որ անձը ծննդով կամ օրենքի ուժով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է, և այդ պատճառով չի կարող հանձնվել օտարերկրյա պետությանը: Վճռաբեկ դատարանը գնահատել է ծնողների քաղաքացիությանը, քաղաքացիության ձեռքբերման ժամանակին և կիրառելի իրավական նորմերին վերաբերող հանգամանքները և եզրահանգել, որ տվյալ գործում անձը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չի հանդիսանում: Դատարանն անփոփոխ է թողել հանձնման որոշման վերաբերյալ վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը: Նշված գործը ցույց է տալիս, որ քաղաքացիության վերաբերյալ առարկությունը պետք է քննարկվի կոնկրետ նորմերի և ապացույցների հիման վրա, ոչ թե վերացական ենթադրությամբ[2]:

Վճռաբեկ դատարանի նշված որոշման կիրառման ժամանակ պետք է հաշվի առնել անցումային իրավակարգավորումը: Հանձնման ընթացակարգը սկսվել էր մինչև «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» 2024 թվականի օրենքի ուժի մեջ մտնելը, և Վճռաբեկ դատարանը հղում է կատարել նախկին քրեական դատավարական կարգավորման կիրառելիությանը: Հետևաբար որոշումը կարևոր է քաղաքացիության կարգավիճակի բացահայտման և սահմանադրական երաշխիքների կիրառման մեթոդաբանության համար, բայց չի կարող ներկայացվել որպես նոր օրենքի 34-րդ հոդվածի 7-րդ մասի անմիջական կիրառության օրինակ[3]:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում հանձնման և արտաքսման իրավաչափությունը կապված է հանձնող պետության որոշման կանխատեսելի հետևանքների հետ: Soering v. the United Kingdom գործով Դատարանը բացատրեց, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հարց կարող է առաջանալ, եթե հանձնման պահին բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ ընդունող պետությունում անձին սպառնում է արգելված վերաբերմունքի իրական վտանգ: Այլ պետության տարածքում ապագայում հնարավոր խախտման մասին խոսելն ինքնին չի ազատում հանձնող պետությանը իր որոշման հետևանքները գնահատելուց:

[1] ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55, մաս 2: ՀՀ Վճռաբեկ դատարան, 07.02.2025 թ. որոշում, քրեական գործ թիվ 21/32-559-23, կետեր 18–20. https://arlis.am/hy/acts/206763:

[2] ՀՀ Վճռաբեկ դատարան, 07.02.2025 թ. որոշում, քրեական գործ թիվ 21/32-559-23, կետեր 17–21, պաշտոնական հրապարակում՝ 13.05.2025 թ.:

[3] ՀՀ Վճռաբեկ դատարան, նշվ. որոշում, քրեական գործ թիվ 21/32-559-23, կետ 16: «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 95, մաս 2 (անցումային կարգավորում):

Միաժամանակ պահանջվում է կոնկրետ հանգամանքների ուսումնասիրություն, ոչ թե ընդհանրական մտահոգության մեխանիկական ընդունում[1]:

Հանձնման գործընթացի սահմանադրական չափանիշները չեն սպառվում խոշտանգման արգելքով: Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom գործի կարևոր առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ ՄԻԵԴ-ը նաև ուսումնասիրեց ընդունող պետությունում արդար դատաքննության հիմնարար երաշխիքների հնարավոր խախտումը՝ մասնավորապես խոշտանգման միջոցով ձեռք բերված ապացույցների օգտագործման վտանգը: Հետևաբար անձի իրավունքների գնահատման փուլում պետք է տարբերակել 3-րդ հոդվածի բացարձակ արգելքը և 6-րդ հոդվածի շրջանակներում առաջացող՝ արդար դատաքննության էության բացառիկ ծանր խախտման չափանիշը: Դրանք չեն կարող ներկայացվել միևնույն ապացուցողական շեմով կամ նույն հետևանքներով[2]:

Վտանգների գնահատումը պետք է իրականացվի ապացույցների երկու փոխկապակցված մակարդակով: Առաջինն ընդունող պետության վերաբերյալ ընդհանուր տեղեկություններն են՝ ազատությունից զրկման վայրերի պայմանները, միջազգային դիտարկումների արդյունքները և իրավապահ մարմինների գործելակերպը: Երկրորդը հանձնման ենթակա անձի անհատական հատկանիշներն ու կենսագրական հանգամանքներն են՝ նախկին հետապնդումները, գործի հրապարակայնությունը, կոնկրետ սպառնալիքները և խոցելիության հնարավոր գործոնները[3]: Soering-ի մոտեցումը կարևորում է կանխատեսելի հետևանքների գնահատումը, սակայն չի ենթադրում, թե երկրի ընդհանուր վիճակի մասին ցանկացած բացասական տվյալ ինքնաբերաբար բացառում է հանձնումը[4]:

Այս խնդրի հաջորդ հարթությունը դիվանագիտական երաշխիքների որակն է: Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom գործով ՄԻԵԴ-ը երաշխիքը գնահատեց ոչ թե միայն դրա գրավոր առկայությամբ, այլ նաև բովանդակության որոշակիությամբ, երաշխիք տրամադրող մարմնի իրավասությամբ, ստանձնած պարտավորությունների կատարման հավանականությամբ և դրանց ստուգման գործնական մեխանիզմներով: Այստեղից հետևում է, որ գրավոր խոստումն անհրաժեշտության դեպքում պետք է համադրվի արտաքին անկախ տեղեկությունների հետ. այլապես հանձնող պետությունը փաստորեն կհրաժարվի

[1] ՄԻԵԴ, *Soering v. the United Kingdom*, դիմում թիվ 14038/88, 07.07.1989 թ. վճիռ, §§ 85– 91, հատկապես՝ § 91. HUDOC՝ https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619

[2] ՄԻԵԴ, *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, դիմում թիվ 8139/09, 17.01.2012 թ. վճիռ, §§ 258–285. HUDOC՝ https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108629

[3] ՄԻԵԴ, *Saadi v. Italy* [GC], դիմում թիվ 37201/06, 28.02.2008 թ. վճիռ, §§ 125–133 : Տե՛ս նաև *Soering v. the United Kingdom,* 07.07.1989 թ. վճիռ, §§ 90–91:

[4] ՄԻԵԴ, *Soering v. the United Kingdom,* նշվ. վճիռ, §§ 90–91: Հմմտ. *Saadi v. Italy* [GC], դիմում թիվ 37201/06, 28.02.2008 թ. վճիռ, §§ 125–133:

անձի նկատմամբ վտանգների սեփական գնահատումից[1]:

ՀՀ իրավակարգավորումն ունի փոխկապակցված, բայց տարբեր գործառույթներ կատարող մի քանի նորմեր: Օրենքի 32-րդ հոդվածը սահմանում է հանձնման թույլտվության կամ մերժման վերաբերյալ որոշում ընդունող մարմիններին, 33-րդ հոդվածը՝ հանձնման մերժման հիմքերը, 34-րդը՝ ընդունված որոշման դատական վերանայման կարգը, իսկ 37-րդը՝ հայցող պետությունից հնարավոր երաշխիքներ պահանջելու կառուցակարգը: Այս դրույթներն անհրաժեշտ է կիրառել համատեղ[2]: Մերժման սահմանադրական հիմքը չի վերանում միայն այն պատճառով, որ հարցումը ներկայացրել է իրավասու մարմինը կամ որ երաշխիքի փաստաթուղթ է ստացվել[3]:

Օրենքի 34-րդ հոդվածի 7-րդ մասը նախատեսում է, որ վերանայման ընթացքում դատարանը չի քննարկում հանձնման ենթակա անձի մեղավորության կամ հայցող պետության մարմնի որոշումների օրինականության և հիմնավորվածության հարցերը: Դատարանը ստուգում է հանձնման թույլտվության կամ մերժման որոշման համապատասխանությունն օրենքին և միջազգային պայմանագրերին: Այս սահմանը պետք է հասկանալ որպես օտարերկրյա քրեական գործի ըստ էության քննությունից զերծ մնալու կանոն: Սակայն այն չի կարող նշանակել, թե դատարանն ազատված է հայկական մարմնի որոշման նկատմամբ կիրառելի սահմանադրական երաշխիքների ստուգումից: Դրան հակառակ մեկնաբանությունը հակասության մեջ կմտներ Սահմանադրության գերակայության սկզբունքի հետ[4]:

Օրենքի 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ և 5-րդ կետերն առնչվում են համապատասխանաբար մահապատիժ չնշանակելու կամ չկիրառելու, ինչպես նաև խոշտանգումից և արգելված վերաբերմունքից պաշտպանելու երաշխիքներին: Դրանք միևնույն իրավական խնդրի հավասարազոր լուծումներ չեն. մահապատժի առնչությամբ կարևոր է նաև դրա կիրառումը բացառող իրական և վստահելի պայմանավորվածության առկայությունը, մինչդեռ խոշտանգման վտանգի դեպքում անհրաժեշտ է խիստ անհատական և գործնական գնահատում: Օրենսդրությունը երաշխիք պահանջելու հնարավորություն է նախատեսում, բայց միայն այդ հնարավորության օգտագործման փաստը չի ապացուցում՝ վտանգը վերացվել է, թե ոչ[5]:

[1] ՄԻԵԴ, *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, նշվ. վճիռ, §§ 187–189 (տրամադրված երաշխիքների արժանահավատության չափանիշներ):

[2] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 32–34 և 37, համակցված մեկնաբանություն: ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55:

[3] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 32 (որոշում ընդունող մարմիններ), 33 (մերժման հիմքեր), 34 (դատական վերանայում) և 37 (երաշխիքներ):

[4] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 34, մաս 7: ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 5 և 55:

[5] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 37, մաս 1, կետեր 4 և 5 (մահապատժի և արգելված վերաբերմունքի վերաբերյալ երաշխիքներ):

Դատական վերանայման արդյունավետությունը կախված է ոչ միայն ստուգման առարկայից, այլ նաև ընթացակարգից: Օրենքի 34-րդ հոդվածը նախատեսում է հանձնումը թույլատրելու կամ մերժելու վերաբերյալ որոշումների բողոքարկում առաջին ատյանի, վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարաններում՝ կարճ ժամկետներով: Առաջին և վերաքննիչ ատյաններում գործի քննությունը տեղի է ունենում բանավոր կարգով՝ դռնփակ նիստում, օրենքով նախատեսված մասնակիցների մասնակցությամբ: Այդ կարգավորումներն ուղղված են արագ և կազմակերպված վերանայմանը, սակայն չեն նվազեցնում դատարանի պարտավորությունը՝ գնահատելու բողոքով բարձրացված էական սահմանադրական առարկությունները[1]:

Եթե բողոքաբերը պնդում է Սահմանադրության 55-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքի իրական սպառնալիք, դատական ստուգման շրջանակում անհրաժեշտ է առնվազն պարզել՝ ներկայացվե՞լ են փաստական հիմնավորումներ, իրավասու մարմինն ուսումնասիրե՞լ է համապատասխան տեղեկությունները, և արդյո՞ք պատճառաբանված է այդ տեղեկություններից բխող եզրահանգումը: Դատարանի այդպիսի վերահսկողությունը չի վերածվում օտարերկրյա մեղադրանքի ապացուցվածության վերագնահատման[2]: Դրա առարկան հայկական մարմնի ընդունած հանձնման որոշման իրավաչափությունն է[3]:

Ընթացակարգի գործնական արդյունավետության երաշխիքներ կան նաև օրենքի 41-րդ հոդվածում: Դրանց թվում են փաստաբանի օգնությունից օգտվելը, որոշումները բողոքարկելը, դատարանում առարկություններ ներկայացնելը, անհրաժեշտ պայմաններում թարգմանչի օգնությամբ իրավունքներն իրացնելը և որոշումների օրինակներն ստանալը: Այդ իրավունքների կիրառությունը պետք է ապահովի, որ անձը հասկանա քննվող հարցը և կարողանա հիմնավորված վիճարկել հանձնման վերաբերյալ որոշումը: Պաշտպանության միջոցը չի կարելի գնահատել արդյունավետ միայն այն պատճառով, որ այն անվանապես նախատեսված է օրենքով[4]:

Հանձնման որոշման պատճառաբանության միատեսակությունը ապահովելու համար առաջարկվում է եռաստիճան վերլուծական սխեմա[5]: Առաջին փուլում ստուգվում են հանձնման պայմանագրային կամ օրենսդրական հիմքը, իրավասու մարմնի մասնակցությունը և հարցման անհրաժեշտ նախադրյալները: Երկրորդ

[1] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 34, մասեր 1–8 (բողոքարկման ժամկետներ և դատական քննության կարգ):

[2] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 34, մաս 7 (դատական վերանայման առարկայի սահմանները): ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55 և 61:

[3] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 34, մասեր 1, 4 և 7: ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55 և 61:

[4] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 41, մաս 1, կետեր 1–6 (անձի դատավարական իրավունքներ):

[5] Առաջարկվող հեղինակային համակարգման նորմատիվ հիմքերը՝ ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55 և 75. «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 33, 34, 37 և 41:

փուլում պարզվում են հանձնման մերժման հիմքերը, ներառյալ անձի քաղաքացիության կարգավիճակը և ընդունող պետությունում նրան սպառնացող իրական վտանգները՝ հաշվի առնելով ընդհանուր և անհատական ապացույցները: Երրորդ փուլում գնահատվում են որոշման պատճառաբանության բավարարությունը, անձի մասնակցության և պաշտպանության միջոցները, տրամադրված երաշխիքների գործնական արժանահավատությունը և դատարան դիմելու իրական հնարավորությունը: Այս փուլերը փոխկապակցված են, բայց մեկը մյուսով չեն փոխարինվում:

Օրենսդրական հստակեցման նպատակով կարելի է առաջարկել «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» օրենքի 34-րդ հոդվածի 7-րդ մասում ավելացնել հետևյալ նախադասությունը. «Հանձնման թույլտվության կամ հանձնումը մերժելու վերաբերյալ որոշման վերանայման ընթացքում դատարանն ստուգում է նաև այդ որոշմամբ անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության պահանջների պահպանումը, ներառյալ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածով նախատեսված հանձնման արգելքի կիրառման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների գնահատման ամբողջականությունն ու հիմնավորվածությունը»: Առաջարկը չի ենթադրում դատարանին նոր՝ օտարերկրյա մեղադրանքի քննության իրավասություն վերապահել, այլ ուղղակիորեն հստակեցնում է գործող վերահսկողության սահմանադրաիրավական չափումը[1]:

Առաջարկվող եռաստիճան սխեման կարելի է կիրառել նաև որոշման պատճառաբանության գործնական կառուցվածքում: Օրինակ՝ հանձնման մասին հարցումը ներկայացվել է գործող պայմանագրի հիման վրա, սակայն անձը մատնանշում է նախկինում իր նկատմամբ կիրառված խոշտանգման դեպք և նույն պետության բանտային պայմանների վերաբերյալ հրապարակված զեկույց: Առաջին փուլում դրական եզրակացությունը դեռ չի նշանակում հանձնման թույլատրելիություն: Երկրորդ փուլում ստուգվում են անձի ներկայացրած փաստերը և ընդունող պետության հետ կապված տվյալները, իսկ երրորդում՝ դրանց վերաբերյալ որոշման բացատրության որակն ու հնարավոր երաշխիքների արդյունավետությունը: Այս օրինակը փաստացի դատական գործ չէ, այլ առաջարկվող մեթոդի կիրառման պայմանական պատկերացում[2]:

[1] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 34, մաս 7: ՀՀ Սահմանադրություն, հոդվ. 55 և 75:

[2] «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, հոդվ. 33, 34 և 37. https://www.arlis.am/hy/acts/230452

Եզրակացություն

Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ հանձնման իրավական հիմքի առկայությունը և դրա սահմանադրական թույլատրելիությունը տարբեր, թեև փոխկապակցված հարցեր են: Առաջինը վերաբերում է միջպետական համագործակցության նախադրյալներին, երկրորդը՝ կոնկրետ անձի իրավունքներից բխող սահմաններին: ՄԻԵԴ նախադեպային իրավունքը պահանջում է անհատական և կանխատեսելի վտանգի գնահատում, իսկ դիվանագիտական երաշխիքները՝ դրանց իրականացման արժանահավատության ստուգում: ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քննարկված որոշումն ընդգծում է քաղաքացիության իրավական կարգավիճակի պատշաճ պարզման նշանակությունը՝ հաշվի առնելով այդ գործով կիրառված նախկին դատավարական կարգավորումը: Առաջարկված եռաստիճան մեթոդաբանությունն առանձնացնում է իրավական հիմքի ստուգումը, նյութական սահմանադրական արգելքների կիրառումը և պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունը: Օրենքի 34-րդ հոդվածի 7-րդ մասի հստակեցման առաջարկությունն ուղղված է դատարանի արդեն գործող վերահսկողության սահմանադրական բովանդակությունն ընդգծելուն:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, 05.07.1995 թ. (06.12.2015 թ. փոփոխություններով), հոդվ. 5, 55, 61, 75 և 81: Պաշտոնական բնագիր՝ concourt.am, «Նորմատիվ իրավական ակտեր» բաժին:

2. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա, Հռոմ, 4 նոյեմբերի 1950 թ., հոդվածներ 3, 6 և 13: https://www.echr.coe.int/

3. «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիա, Փարիզ, 13.12.1957 թ., ETS No. 024, ուժի մեջ՝ 18.04.1960 թ. (ՀՀ-ի համար՝ 25.04.2002 թ.), հոդվ. 1–3:

4. Աղբյուր՝ Եվրոպայի խորհրդի պայմանագրերի գրասենյակ (ETS 024):

5. «Քրեական վարույթներով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-464-Ն, ընդունված՝ 15.11.2024 թ., հրապարակված՝ 02.12.2024 թ., ուժի մեջ՝ 12.12.2024 թ., 01.09.2026 թ. գործող խմբագրությամբ: ARLIS՝ https://www.arlis.am/hy/acts/230452

6. ՀՀ Վճռաբեկ դատարան, քրեական գործ թիվ 21/32-559-23, որոշում՝ 07.02.2025 թ., պաշտոնական հրապարակում՝ 13.05.2025 թ., կետեր 16–23. https://arlis.am/hy/acts/206763

7. European Court of Human Rights. *Soering v. the United Kingdom*, app. no. 14038/88, judgment, 07.07.1989, §§ 85–91. HUDOC: 001-57619.

8. European Court of Human Rights. *Saadi v. Italy* [GC], app. no. 37201/06,

judgment, 28.02.2008, §§ 125–133, 138–139. HUDOC: 001-85276.

9. European Court of Human Rights. *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, app. no. 8139/09, judgment, 17.01.2012, §§ 187–189, 258–285. HUDOC: 001-108629.

10. **Bassiouni M.C.** International Extradition: United States Law and Practice. 6th ed., Oxford University Press, New York, 2014, Part I, pp. 1–60. DOI: 10.1093/law/9780199917891.001.0001.

СООТНОШЕНИЕ ПРАВОВЫХ ОСНОВАНИЙ ЭКСТРАДИЦИИ И ЕЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ДОПУСТИМОСТИ

Аннотация

В статье рассматривается соотношение правового основания экстрадиции и конституционной допустимости фактической передачи лица иностранному государству. Цель исследования состоит в выяснении того, достаточно ли наличия международного договора либо механизма взаимности для принятия положительного решения о выдаче. На основе системного анализа статьи 55 Конституции Республики Армения, действующего Закона “О правовой помощи по уголовным производствам”, Европейской конвенции о выдаче и практики Европейского суда по правам человека проводится разграничение между возможностью межгосударственного сотрудничества и пределами его осуществления в отношении конкретного лица. Особое внимание уделяется критериям реального риска пыток или бесчеловечного обращения, значению дипломатических гарантий и эффективности судебного пересмотра решений об экстрадиции. Предлагается трехступенчатая модель проверки, включающая установление надлежащего правового основания, индивидуальную оценку угроз основным правам и проверку эффективности процедурных средств защиты. Обосновывается вывод о том, что соблюдение формальных требований запроса само по себе не подтверждает конституционную допустимость экстрадиции. Система мотивировки решения должна позволять проследить связь между представленными доказательствами, оценкой рисков, полученными гарантиями и итоговым выводом компетентного органа.

Ключевые слова: экстрадиция, конституционные гарантии, реальный риск, дипломатические заверения, судебный контроль.

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEGAL BASIS FOR EXTRADITION AND ITS CONSTITUTIONAL PERMISSIBILITY

Annotation

This article examines the distinction between the legal basis for extradition and its constitutional permissibility under Armenian law. A treaty obligation or a request satisfying statutory requirements does not, by itself, resolve whether a person may be surrendered. The analysis focuses on Article 55 of the Constitution of Armenia, the Law on Legal Assistance in Criminal Proceedings and the case law of the European Court of Human Rights. Particular attention is given to the individual assessment of foreseeable ill-treatment, the practical reliability of diplomatic assurances and the scope of judicial review. The article proposes a three-stage analytical framework: verification of the legal basis, an individualised assessment of serious risks and examination of procedural safeguards. It also identifies a need to clarify the statutory scope of judicial review so that courts can assess constitutional objections without determining the merits of foreign criminal charges. The proposed framework aims to make extradition decisions more transparent, consistent and capable of effective scrutiny.

Keywords: extradition, constitutional safeguards, real risk, diplomatic assurances, judicial review.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 25.09.2026 թ., տրվել է գրախոսության 25.09.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 09.10.2026 թ.: